

Kvæfjord
kommune

Kommunal plan for begrepsundervisning for barnehage og småskolen. BU-planen.

Gjeldende fra august 2021.

Med et målrettet og godt forankret arbeid med språk og begreper, fokus på tidlig innsats og tett samarbeid i overgang barnehage og skole, vil barn som vokser opp i Kvæfjord ha et godt utgangspunkt for videre læring i grunnskole og videregående skole.

Bakgrunn for innføring av foreliggende plan er å systematisere det viktige språkarbeidet i barnehager og skoler. Det skjer i en revitalisering av BU- arbeid og begrepsundervisning knyttes til den nye språkplanen for småskoler og barnehager i Kvæfjord ([referanse](#)). Arbeidet med ny språkplan og kommunal plan for begrepsundervisning har sitt utspring fra det kommunale prosjektet [Språkkommune](#), [Rammeplan for barnehagen](#) og [Kunnskapsløftet 2020](#) . Alle skoler og barnehager deltok i utviklingsprosjektet Språkkommune i perioden 2018-2020. Alle pedagoger og assistenter i barnehage og skole deltok på BU-kurs 16.11.20 i regi av Nyborg pedagogikk v/Solveig Nyborg. Det vil være muligheter for kurs for nyansatte og påbygging etter behov. Oversikt over anbefalt litteratur for hvordan det metodisk jobbes med begrepsundervisning er i siste del av planen. Planen skal ikke være begrensende i forhold til annen metode eller tiltak i forbindelse med språkopplæring, men ligge i bunnen som en bærende felles metode for barnehager og skoler i Kvæfjord kommune (jfr. Prosessmål og utviklingsmål i barnehagen og kunnskapsmål i skolen). I foreldremøte på høsthalvåret vil det være en gjennomgang av betydningen av begrepslæring, hvordan det jobbes, og orientere om tilgang til digitalt plan.

BU som metode er delt inn i 3 faser; assosiasjonsfasen, diskriminasjonsfasen og generaliseringsfasen. Gjennom de tre fasene vil de få en felles oppmerksomhet mot og oppdagelse av hva objekter og hendelser er lik i, delvis lik og forskjeller. Sanseerfaringer blir viktig del av metoden. En nærmere beskrivelse av de ulike fasene er

Utarbeidelse av planen er ledet av koordinator ved Borkenes skole, styrer i Husby barnehage og Vik oppvekstsenter. Planen er utviklet i Språknettverket hvor alle pedagoger i småskolen i Kvæfjord og alle pedagoger i barnehagene er representert. Kvæfjord sin kommunale plan tar utgangspunkt i [Harstad kommunes strategi for begrepsundervisning og ferdighetsopplæring i barnehage og skole](#) etter avtale med kommunalsjef oppvekst Henry Andersen og Dr.polit Andreas Hansen. https://www.youtube.com/watch?v=CMh9xJunVnA&feature=emb_logo .

Litteratur:

Hva, hvordan, hvorfor

Systematisk begrepsundervisning i teori og praksis.

Koordinator	Styrer	Styrer
Borkenes skole	Husby barnehage	Vik oppvekstsenter
Kvæfjord kommune	Kvæfjord kommune	Kvæfjord kommune

Kommunal innlæringsrekkefølge av grunnleggende begrepssystemer (GBS) og aktuelle begreper i barnehage og skole.

Gul= begrepssystemet nr. 1- 9 undervises via Nyborgs Modell for begrepsundervisning (BUM)

Grønn= Kan undervises via BUM eller alternativt undervises i naturlige situasjoner som gir barna anledning til sansemessig å erfare det de skal lære om.

Blå= Undervises i naturlige situasjoner, uten bruk av BUM, men med hyppig bruk av lignende språkføring.

Tips til gjennomføring:

Her finnes det flere alternativer og man må ta noen valg. Her er konkret forslag:

- **Basisbok 1.** Andreas Hansen, Kirsti Koppen og Anne Svendsen (Info Vest forlag)
- **Systematisk begrepsundervisning i teori og praksis.** Andreas Hansen (Info Vest forlag)
- **Grunnleggende begreper.** Solveig Nyborg og Herdis Øyehaug Karlstad (GAN Aschehoug)
- **Aha! Begripe med begreper** Arbeidsbok A og B for elever i 1.- 4. klasse (GAN Aschehoug)
- **Begrepsundervisningskoffert** + permen **Grunnlaget** som inneholder systematisk oppgaver til undervisning (Pedverket)
- [Harstad kommunes strategi for begrepsundervisning og ferdighetsopplæring i barnehage og skole](#)

Hver barnehage og skole utvikler sine BU- kasser med konkreter som brukes i arbeidet med begreper.

Ord for begrepssystemer	Institusjon/årstrinn	Ord for begreper	Hvordan gjennomføre og/eller kartlegge?
1.Farge	Barnehage 1-2 år	Rød, gul, blå	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdagserfaringer.
	Barnehage 3-4 år	Rød, gul, blå, grønn, sort, hvit, brun	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdagserfaringer. Forventes at barnet forstår minst 3-4 fargenavn. Kartlegges i Alle med.
	Barnehagen 5-6 år	Rød, gul, blå, grønn, sort, hvit, brun	-Forventes at barnet kan bruke fargenavnet i relasjon til andre ord (se TRAS). -Hvis barnet ikke forstå noen fargenavn settes det inn nødvendige tiltak og evt. kartlegges ved TRAS.
	1.-2.klasse	Rød, gul, blå, grønn, sort, hvit, brun Oransje, lilla og rosa. Nyanser av farger, mørk og lys.	-Bruke bøker og digitale apper og hjelpemidler eks: fakta om regnbuen. -Male og fargelegge fargesirkel.
	3.- 4. klasse	Rød, gul, blå, grønn, sort, hvit, brun Oransje, lilla og rosa. Nyanser av farger, mørk og lys. Turkis Blanding av farger.	-bruke farger i fargesirkelen til å lage/ male sekundærfarger. Blandingsforholdet mellom farger avgjør nyansen.
2. Form	Barnehage 1-2 år	Rund, trekant, firkant	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdagserfaringer.
	Barnehage 3-4 år	Rund, trekant, firkant, kule, kube	
	Barnehagen 5-6 år	Rund, trekant, firkant, kule, kube, rettlinjet, buet Sammensatte linjeformer.	Forventes at barnet kan bruke noen ord for form (se TRAS).
	1.-2 klasse	Rund, trekant, firkant, kule, kube, rettlinjet, buet Sammensatte linjeformer. Oval, mangekantet, vinkler	Tall- og bokstavinnlæring. Kartlegging ved bruk av KTI. Nasjonal kartlegging i regning.
	3.-4. klasse	Rund, trekant, firkant, kule, kube, rettlinjet, buet	Bruke geometriske figurer og konkrete. -Jobbe med geometriske figurer i nærmiljøet.

		Sammensatte linjeformer. Oval, mangekantet, vinkler. Kjedge, prisme, rombe, sylinder, pyramide.	Kartlegging ved bruk av KTI. Nasjonal kartlegging i regning 3. kl.
3. Stilling	Barnehage 1-2 år	-	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdags erfaringer.
	Barnehage 3-4 år	Vannrett, loddrett, skrå	
	Barnehagen 5-6 år	Vannrett, loddrett, skrå, sittende, stående, liggende, opp-ned	
	1.-2.klasse	Vannrett, loddrett, skrå, sittende, stående, liggende, opp-ned, speilvendt.	Brukes aktivt i tall- og bokstavinnlæring. Bruk av konkreter, ulike materiale, erfare i ulike størrelser. Kartlegging ved bruk av KTI.
	3.-4. klasse	Vannrett, loddrett, skrå, sittende, stående, liggende, opp-ned, speilvendt, omvendt, parallel, symmetrisk	-Bruke kryssord/sudoku. -Kan bruke elever/personal for å vise.
4. plass i romlig sammenheng og plass i hendelses – og tidsrekkefølge	Barnehage 1-2 år	Under, over	2-3 år følge instruksjoner som f.eks. å legge bamsen i senga (se TRAS)
	Barnehage 3-4 år	Under, over, foran, bak, på	-Forventes at barnet bruker setninger med preposisjoner (se TRAS).
	Barnehagen 5-6 år	Under, over, foran, bak, på, mellom, først, sist, etterpå, til slutt, midt i/på.	-Forventes at barnet forstår uttrykk som inneholder preposisjoner (se TRAS).
	1.-2. klasse	Under, over, foran, bak, på, mellom, først, sist, etterpå, til slutt, midt i/på, høyre, høyre for, venstre, venstre for, utenfor, inni.	Lytte ut bokstavlyder. Siffer først og sist. Rekkefølge i en fortelling.
	3.-4. klasse	Naturlig bruk av tidligere innlærte begreper	Konsekvent bruk av begrepene i undervisningen.

5. Størrelse	Barnehage 1-2 år	Stor, liten	Få kjennskap til begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Stor, liten, større enn, mindre enn, størst, minst	-4-5 år - Forventes at barnet bruker ord for størrelse (se TRAS)
	Barnehagen 5-6 år	Stor, liten, større enn, mindre enn, størst, minst, høyde, lengde. Motsetninger.	-4-5 år – Forventes at barnet forstår gradbøyning av adjektiv (se TRAS).
	1.-2. klasse	Stor, liten, større enn, mindre enn, størst, minst, høyde, lengde. Motsetninger. Tykkelse, måle i forhold til.	-Bruke konkreter og sammenligne. Kims lek, hvor man plasserer objekter etter størrelse uten å se disse. Kartlegges ved bruk av KTI. Nasjonal kartlegging i regning.
	3.- 4. klasse	Stor, liten, større enn, mindre enn, størst, minst, høyde, lengde. Motsetninger. Tykkelse, måle i forhold til. Legge objekter i rekkefølge fra minst til størst eller motsatt. Dybde, bredde, måleenheter (liter, dl, ml). størrelse målt i kvadrat.	Bruke hjelpemidler i mål og vekt. Praktisk arbeid i klasserommet/nær-miljøet. Mat og helse fra 3. klasse. Bruke LOOP som pedagogisk verktøy. Nasjonal kartlegging i regning.
6.Retning	Barnehage 1-2 år	Opp, ned	Få kjennskap til begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Oppover, nedover, begrepene høyre, venstre	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdags erfaringer.
	Barnehagen 5-6 år	Oppover, nedover, fra høyre mot venstre og fra venstre mot høyre	
	1.-2.klasse	Oppover, nedover, fra høyre mot venstre og fra venstre mot høyre, til høyre for, til venstre for, mot, fra. Tenkt retning (peke). Begrepene foran og bak, ved siden av.	Skriveopplæring. Lære klokka. Rollespill med konkreter evt. Personer i klasserom og uteskole. Bruke begrepene i all læring.
	3.-4.klasse	Oppover, nedover, fra høyre mot venstre og fra venstre mot høyre, til	Koble begrepene inn i fag (nord, sør, øst, vest) Koordinatsystem.

		<p>høyre for, til venstre for, mot, fra. Tenkt retning (peke). Begrepene foran og bak, ved siden av.</p>	<p>Lære seg å bruke kart og kompass. Enkel stjerneorientering med lærer som "sentrum" av stjernen. Google maps.</p>
7. Antall	Barnehage 1-2 år	Tallene 1, 2, 3	<p>Få kjennskap til begrepene. Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdags erfaringer.</p>
	Barnehage 3-4 år	Tallene 1 – 10, stort/lite antall i mengder/grupper,	<p>-Forventes at barnet bruker flertallsform av substantiv (se TRAS). -4-5 år – Forventes at barnet bruker ord om antall (se TRAS).</p>
	Barnehagen 5-6 år	<p>Tallene 1 – 10, stort/lite antall i mengder/grupper. Stort/lite antall i mengder/grupper. Forandring av antall i mengder: -Å gjøre antallet større (å legge til, pluss) en større, to større ev. flere større. -Å gjøre antallet mindre (ta bort, å trekke fra), en mindre, to mindre, ev. flere mindre.</p>	
	1.-2. klasse	<p>Tallene 1 – 10, stort/lite antall i mengder/grupper. Stort/lite antall i mengder/grupper. Forandring av antall i mengder: -Å gjøre antallet større (å legge til, pluss) en større, to større ev. flere større. -Å gjøre antallet mindre (ta bort, å trekke fra), en mindre, to mindre, ev. flere mindre.</p>	<p>Jobbe med mengder med konkrete. Leke butikk med konkrete og størrelse. Nasjonal kartlegging i regning. Bruke uteskole som aktiv læringsarena.</p>
	3.- 4. klasse	<p>Doble og halvere mengder, bruke multiplikasjon/divisjon når du jobber med mengder. Dele mengden av noe i 2, 4 osv.</p>	<p>Enkel statistikk, telle objekter/biler etc. Nasjonal kartlegging i regning 3. kl. Leke butikk med konkrete, størrelse og enkle priser på varene.</p>

		-Mengder opp til 500-1000	Aller teller 4. kl. Bruke uteskole som aktiv læringsarena.
8. Lyd/språklyd	Barnehage 1-2 år	Lytt etter lyd.	2-3 år – uttale ord med m, n, p, b, d, t (se TRAS).
	Barnehage 3-4 år	Begrepet lyd. Rim og stavelser.	-Forventes at uttalen er forståelig (se TRAS og ALLE MED). -3-4 år, forventes at barnet kan uttale alle stavelser i ord (se TRAS).
	Barnehagen 5-6 år	Begrepet språklyd, knytte lyd til bokstaver, første lyd i ord. Rim, stavelser.	-3-4 år, forventes at barnet kan huske rim og være med å lage rim (se TRAS). -4-5 år, forventes at barnet kan uttale rette konsonant-sammensetninger (se TRAS) -4-5 år, forventes at barnet kan rime på egen hånd (se TRAS). -4-5 år, forventes at barnet kan lytte ut første lyd i ord (se TRAS).
	1.-2. klasse	Begrepet språklyd, knytte lyd til bokstaver, første lyd i ord. Rim, stavelser. Automatiserer bokstavnavn og bokstavlyd.	Uttale av ord. Setningsoppbygging. Lese- og skriveopplæring. Se lese- og skrive- plan.
	3.- 4. klasse	Begrepet språklyd, knytte lyd til bokstaver, første lyd i ord. Rim, stavelser. Automatiserer bokstavnavn og bokstavlyd.	Lese- og skriveopplæringen. Se lese- og skrive- plan.
9. Mønster	Barnehage 1-2 år	-	Få kjennskap til begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Stripete, rutet, prikket, blomster	Få kjennskap til begrepene gjennom lek og hverdagserfaringer.
	Barnehagen 5-6 år	Stripete, rutet, prikket, blomster	
	1.-2. klasse	Sjekke ut mønster og former i arkitektur og mønsterbilder.	-Jobbe med border i skriftforming osv. -Kreativ fargelegging. -Mandala: enkle mønster.
	3.- 4. klasse	Sjekke ut mønster og former i arkitektur og mønsterbilder.	-Jobbe med border i skriftforming osv. -Kreativ fargelegging. -Mandala: enkle mønster. -Mønster man finner i naturen eks: snø og snøkrystaller. - Kjente landemerker eks. signalbygg i Norge og utlandet: Hvilke mønster og former finnes der?

10. Funksjoner/hva ting kan brukes til.	Barnehage 1-2 år	Hva ting kan brukes til: å tegne med, drikke av, leke med, sitte på, spise med, etc.	Personalet snakker om ulike funksjoner i hverdagslivet. Bruk av metoder som språkposer, lotto, spill, sortering ol. Se også TRAS.
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år		
	1.-2. klasse	Hva ting kan brukes til: Sage, spikre, veie, måle, pusse, digitale verktøy ol.	Arbeid med overbegreper. Fortelle og forklare i praksis hva handlingen er. Leke butikk med praktiske objekter. Bruke verktøy i ulike lærings situasjoner. F.eks. ved bruk av nettbrett og PC til forskjellige oppgaver. Gjennom f.eks.: Uteskole, mat og helse, kunst og håndverk og friminutt.
3.- 4. klasse			
11. Stoff- arter	Barnehage 1-2 år	Sansestimulering av de ulike stoffene	Få kjennskap til begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Tre, papir, glass, plast	
	Barnehagen 5-6 år	Tre, papir, glass, plast, tøy, skinn, metall,	
	1.-2. klasse	Tre, papir, glass, plast, tøy, skinn, metall,	Egne prosjekter/tema hvor det brukes varierte materialer. F.eks. tema som: samefolkets dag, jul, påske osv. F.eks. fag som: kroppsøving, naturfag, uteskole, mat og helse, kunst og håndverk ol. Sortere stoff i samme gruppe: Myke, plastikk, harde osv.
3.- 4. klasse			
12. Overflate	Barnehage 1-2 år	Taktile erfaringer i møte med overflater.	Få kjennskap til begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Taktile erfaringer i møte med overflater. Ru, glatt	
	Barnehagen 5-6 år	Ru, glatt, matt, blank.	
	1.-2. klasse	Ru, glatt, matt, blank, ujevn, jevn, slipt, pusset, malt, lakket.	Bruke konkrete som viser motsetninger. Bruke naturen og objekter som finnes der. Eksempel bruke uteskole som aktiv læringsarena.
3.- 4. klasse			
13. Stoff egenskaper	Barnehage 1-2 år	Tung, lett	Få kjennskap til begrepene.

	Barnehage 3-4 år	Tung, lett, bløtt, hardt.	
	Barnehagen 5-6 år	Tung, lett, bløtt, hardt, knuselig, flytende.	
	1.-2. klasse	Tung, lett, bløtt, hardt, knuselig, flytende, seigt, elastisk, fast, klissete etc.	Bruke konkrete gjennomføre enkle forsøk. Finne objekter som har ulike egenskaper, og brukes sansene dine til å beskrive og samtale om særtrekkene. Utføre og snakke om enkle forsøk (www.nysgjerrigper.no). Beskrive objekter uten at de andre elevene ser hva du holder bak ryggen. Utforske egenskaper med vann i sine former; flytende, halvfast og fast form(is).
	3.- 4. klasse		
14. Vekt	Barnehage 1- 2 år	Stor (tung), liten (lett) vekt i forhold til noe annet.	Få kjennskap til og erfaring med begrepene. Hva er lettest? Hva tror du er tyngst? Få i gang samtaler rundt begrepet vekt. Måle og veie objekter.
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år	Stor (tung), liten (lett) vekt i forhold til noe annet. Veie objekter. Kilo som vektenhet.	
	1.-2. klasse	Stor (tung), liten (lett) vekt i forhold til noe annet. Veie objekter. Kilo som vektenhet.	Ulik vekt på kjente og ukjente objekter: Hva er lettest? Hva tror du er tyngst? Få i gang samtaler rundt begrepet vekt. Enkle forsøk med analog og digital vekt. Bruke Kims lek med objekter av ulik vekt, eventuelt rangere disse fra lettest til tyngst.
	3.- 4. klasse	Stor (tung), liten (lett) vekt i forhold til noe annet. Veie objekter. Kilo som vektenhet. Hektogram og gram.	Måle og veie når vi lager mat. Matteprat. Enkle forsøk med analog og digital vekt. Måle og veie objekter. Ulik vekt på kjente og ukjente objekter: Hva er lettest? Hva tror du er tyngst? Få i gang samtaler rundt begrepet vekt. Vekt på objekter vi bruker mye på skolen, hjemmet m.m.
15. Temperatur	Barnehage 1-2 år	Kald, varm	Få kjennskap til og erfaringer med begrepene. Utforske ulike konsistenser av vann.

	Barnehage 3-4 år	Kald, varm, lav, høy,	Være med på å måle ulike temperaturer. Bruk og påkledning av klær tilpasset utetemperatur. Bruk av enkle eksperimenter.
	Barnehagen 5-6 år	Kald, varm, lav, høy, kjølig, iskald, kokvarm, lunken	Se på temperaturene i forhold til hverandre og se motsetningene. Knytte til hva det er som kjennetegner de ulike årstider.
	1.-2. klasse	Kald, varm, lav, høy, kjølig, iskald, kokvarm, lunken, målte eksakte temperaturer.	Kjennskap til termometer. Enkle forsøk med temperatur.
	3.- 4. klasse	Kald, varm, lav, høy, kjølig, iskald, kokvarm, lunken, målte eksakte temperaturer.	Hvordan påvirker ulike temperaturer kroppen? Lage enkle forsøk med vann, frysepunkt, kokepunkt varmt vann og kaldt vann. Måle og registrere utetemperatur over tid.
16. Lukt	Barnehage 1-2 år	God og vond lukt, lukter i naturen, ulik matlukt.	Få kjennskap og erfaringer til begrepene ved å lukte f.eks. på tur, i matlaging, kroppslukt, lukt på gjenstander ol. Snakke om luktene.
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år		
	1.-2. klasse	God og vond lukt, lukter i naturen, ulik matlukt. Malingslukt, bensinlukt ol.	Beskrive hva som er gode lukter og vonde lukter. F.eks. beskrive hvordan maten lukter.
3.- 4. klasse	God og vond lukt, lukter i naturen, ulik matlukt. Malingslukt, bensinlukt ol. Skille mellom ulike lukter av mat.	Sanseleker. Lære seg begrepene vi har om smak/lukt. Betydning av personlig hygiene. Blindtest av ulike lukter.	
17. Smak	Barnehage 1-2 år	Sur, søtt, salt, forskjellige smaker av f.eks. frukt, kjøtt ol.	Få kjennskap til og erfaringer til begrepene ved å smake. F.eks. ved matlaging, på tur ol.
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år		
	1.-2. klasse	Surt, søtt, salt, umami og bittert, forskjellig smak av f.eks. frukt, kjøtt ol.	Blindtest av ulike smaker. Lage enkel mat med fokus på smaker, eks i uteskole, på tur eller på Mat og helsekjøkkenet. Samtaler rundt sammenhengen mellom smak og luktesans.
3.- 4. klasse			
18. Tid	Barnehage 1-2 år	Dag, natt, morgen, kveld, årstider, før og etter noe, lang og kort tid.	Få kjennskap til og erfaringer med begrepene. Øve seg på å vente (turtaking).
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år		

			Snakke om dagen som var i går, dagen som er nå og dagen som kommer i morgen.
	1.-2. klasse	Dag, natt, morgen, kveld, årstider, før og etter noe, lang og kort tid, sommer, høst, vinter, vår og klokka (halv og hel time).	Klokka- analogt og digital, sekunder, minutter og timer. Lære seg begrepene: presis, for sen eller for tidlig. Lære om ukedager, måneder og år.
	3.- 4. klasse	Dag, natt, morgen, kveld, årstider, før og etter noe, lang og kort tid, sommer, høst, vinter, vår og klokka (i sin helhet).	
19.Forandring	Barnehage 1-2 år	I farge, form, stilling, størrelse, antall, plass, retning, årstid, døgnetts tider, temperatur mfl.	Få kjennskap og erfaringer til begrepene i hverdagssituasjoner. Bruke eksperimenter.
	Barnehage 3-4 år		
	Barnehagen 5-6 år		
	1.-2. klasse	I farge, form, stilling, størrelse, antall, plass, retning, årstid, døgnetts tider, temperatur, begreper om måned, år	Turer, aktiviteter og opplegg i uteskole. Samtale om alle typer forskjeller. Bruke eksperimenter.
	3.- 4. klasse	I farge, form, stilling, størrelse, antall, plass, retning, årstid, døgnetts tider, temperatur, begreper om døgnet, måned, år, sol og måne.	Samtaler om mørketiden. Temaarbeid om planeter. Kjennskap til høyvann og lavvann (ny og nemåne). Bruke eksperimenter.
20. Fart/hastighet	Barnehage 1-2 år	Stor fart, liten fart	Få kjennskap til og erfaringer med begrepene.
	Barnehage 3-4 år	Stor fart, liten fart, rask, sakte, større, mindre-fart.	
	Barnehagen 5-6 år	Stor fart, liten fart, rask, sakte, større, mindre-fart, størst, minst.	
	1.-2. klasse	Stor fart, liten fart, rask, sakte, større, mindre-fart, størst, minst, avtagende, økende.	Gå tur, løpe kort distanser, bruke stoppeklokke, integrere dette inn i lek og aktivitet. Bruke naturen eks: bekker for å se hvilken fart ulike objekter kan få. Avstand og fart i nærområdet og skoleområdet.
	3.- 4. klasse	Stor fart, liten fart, rask, sakte, større, mindre-fart, størst, minst, avtagende, økende, meter pr. sekund og kilometer i timen.	Ta tiden på ulike aktiviteter i uteskole/skolegården. Samtale om objekter som har ulik fart. Bruke uteskole aktivt som læringsarena.

21. Verdi	Barnehage 1-2 år	Rett, galt, affeksjonsverdi.	Få kjennskap til og erfaringer med begrepene. Leke med penger som f.eks. i butikklek. Snakke om pengeverdi.
	Barnehage 3-4 år	Rett- galt, vurderinger , affeksjonsverdi.	
	Barnehagen 5-6 år	Rett- galt vurderinger, affeksjonsverdi, Pengeverdi.	
	1.-2. klasse	Rett- galt vurderinger, affeksjonsverdi og pengeverdi.	Konkreter i form av lekepenger. Rollespill med bruk av lekepenger, butikk. Ta på og lære seg form og utsende på noen mynter og sedler i Norge. Legge sammen og trekke i fra. Forstå at antall penger du har ikke nødvendigvis betyr at du har mer pengeverdi.
	3.- 4. klasse	Rett- galt vurderinger, affeksjonsverdi og pengeverdi.	Lære om bruken av "usynlige penger" på bankkonto/barnebankkort. Bruke konkreter i form av pengesedler, mynter og penger som du finner lokalisert på en bankkonto som du får tilgang på ved hjelp av eget bankkort. Snakke om ulike valutaer.

Tips til gjennomføring:

Her finnes det flere alternativer og man må ta noen valg. Her er konkret forslag:

- **Basisbok 1.** Andreas Hansen, Kirsti Koppen og Anne Svendsen (Info Vest forlag)
- **Systematisk begrepsundervisning i teori og praksis.** Andreas Hansen (Info Vest forlag)
- **Grunnleggende begreper.** Solveig Nyborg og Herdis Øyehaug Karlstad (GAN Aschehoug)
- **Aha! Begripe med begreper** Arbeidsbok A og B for elever i 1.- 4. klasse (GAN Aschehoug)
- **Begrepsundervisningskoffert** + permen **Grunnlaget** som inneholder systematiske oppgaver til undervisning (Pedverket)
- [Harstad kommunes strategi for begrepsundervisning og ferdighetsopplæring i barnehage og skole](#)

Hver barnehage og skole utvikler sine BU- kasser med konkreter som brukes i arbeidet med begreper.

Barnehagen:

Når barnehagen jobber med systematisk begrepsundervisning kan vi bruke det i samlingsstunder og smågrupper. Dette gjør vi på alle alderstrinnene. Hvilke begreper som brukes på den gitte alder har vi satt inn i skjemaet over. Vi gir barna kjennskap til begrepene. Noen begreper forventes det at barnet har en forståelse til i en gitt alder. Dette kommer frem i høyre kolonne. Ved å bruke BU allerede fra 1-2-årsalderen gir vi barna tidlig kjennskap til begrepene. Når barnet er 5-6 år forventes det at barnet mestrer hverdagspråket med småord og bøyninger, og har rett setningsstruktur (se ALLE MED).

Etter at begrepen er gjennomgått med systematisk begrepsundervisning kan man trekke begrepene inn i det daglige arbeidet med en annen forventning til hva barna skal forstå og kunne bruke. Vi kan bruke begrepene ute på tur (eks. lage former av greiner, telle steiner, ol.) og i prosjektarbeid. Vi kan bruke begrepene mer spesifikt i kreative aktiviteter, samlingsstunder, førskoletreninger ol. Det er viktig at vi som personal er bevisste på bruken av begrepene slik at det blir en del av den daglige dialogen. Vi skal være gode på å benevne og bruke begrepene i alle hverdagssituasjoner som f.eks. påkledning, måltid, lek og lignende.

Tips til verktøy:

Trampoline (forlaget):

Trampoline aktivitetshefte er laget for 5-åringene i barnehagen og er revidert etter ny rammeplan for barnehagen (R-17). I aktivitetsheftet møter barna elefanten Trampoline i ulike situasjoner, og det legges vekt på lek og læring, undring og refleksjon, språkstimulering og begrepsforståelse. Heftet er inndelt i temaene Meg og deg, Mønster, Former, Måling, Tall, Plassering, Sortering, Stavelser, Rim, Symboler og Bokstaver.

Tall- og språksprell:

Tall- og språksprell legger til rette for en lekende, men målrettet trening i grunnleggende matematiske begreper og for utvikling av barnas språklige bevissthet. Dette skaper grunnlag for senere læring i skolen og kan være med på å forebygge framtidige lærevansker.

Aktivitene er godt strukturert med hensyn til progresjon og gir samtidig rom for tilpasning til barna man til enhver tid arbeider med. Humor, undring, samspill og estetiske arbeidsmåter er vektlagt, og lekene er selvforklarende og enkle å ta i bruk.

Permen inneholder en rekke kort for visuell støtte i lekene.

Skolen:

Når skolen jobber med systematisk begrepsundervisning kan det foregå i hel klasse, i mindre gruppe og en til en. Dette gjør vi på alle klassetrinn. Hvilke begreper som gjennomgås og repeteres er vist i skjemaet over. Det forventes at eleven skal lære disse begrepene og bruke de aktivt i sitt språk både muntlig og etter hvert skriftlig. Det vil hele tiden være behov for repetisjon og man bygger naturlig videre ut fra hvor elevene er i sin språklige utvikling. Arbeidet med systematisk begrepsundervisning vil være en naturlig del av de fagmål som fremkommer i læreplaner, Kunnskapsløftet 2020.